

О.І. Янковська

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У статті розкрито особливості інноваційного процесу в сільському господарстві та характерні риси його протікання в економіці України

The article exposes peculiarities of innovation process of agriculture and typical features of innovation process of the Ukrainian economy

Постановка проблеми. Інноваційний вектор розвитку агропромислового комплексу України та сільського господарства, зокрема, визначений на найвищому державному рівні у Законі України „Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні”, Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року. Основою ефективного інноваційного процесу в сільському господарстві є продуктивна робота системи науково-дослідних організацій та високий рівень впровадження інноваційних розробок сільськогосподарськими підприємствами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ґрунтовні дослідження різних аспектів інноваційних процесів в аграрній сфері здійснені провідними вітчизняними вченими, такими як В.Г. Андрійчук, А.П. Гайдуцький, О.І. Дацій, Л.В. Дейнеко, М.В. Зубець, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська, М.Х. Корецький, М.Ф. Кропивко, М.І. Крупка, М.Й. Малік, Г.М. Підлісецький, М.А. Садиков, А.В. Чупіс, О.М. Шестопаль, В.В. Юрчишин та інші. Незважаючи на цінність проведених досліджень, інноваційний процес саме в сільському господарстві є на сьогодні є найменш вивченим, особливо на етапі комерціалізації та дифузії інновацій.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є визначення основних тенденцій у протіканні інноваційного процесу в сільському господарстві України, визначення основних проблем, їх причин та напрямів вирішення.

Викладення основного матеріалу дослідження. У даній публікації під інновацією ми розуміємо кінцевий результат впровадження новації (продукт, технологію, послугу, процес тощо), який призвів до отримання економічного, соціального, екологічного та інших видів ефектів. Відповідно агроінновація – це інновація реалізована в аграрній сфері. Слід відмітити, що інноваційний процес в сільському господарстві має ряд особливостей порівняно з іншими сферами господарювання (рис. 1).

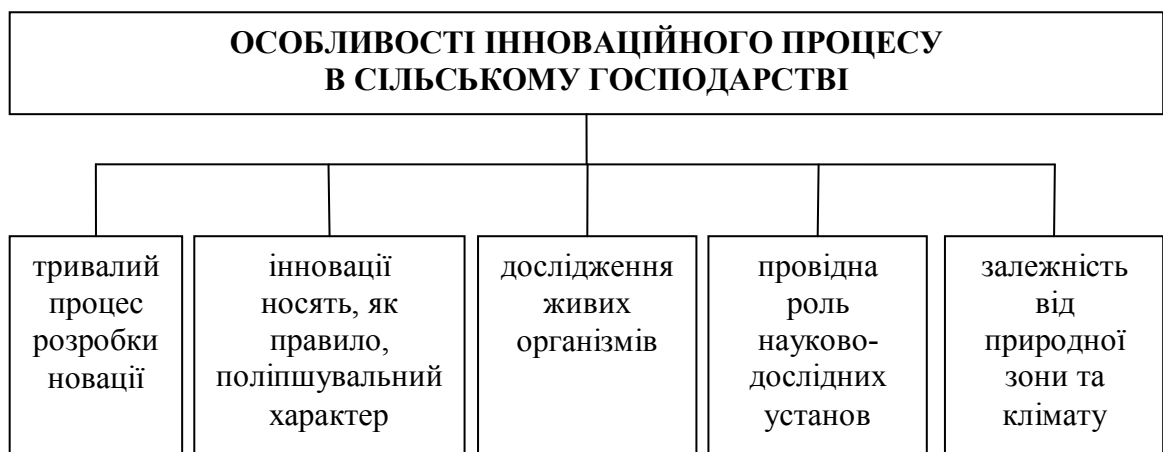

Рис. 1. Особливості інноваційного процесу в сільському господарстві

Це зумовлено, в першу чергу, з особливостями самого сільського господарства, а саме, - основним фактором виробництва виступає земля, взаємодія з живими організмами (рослинами, тваринами, мікроорганізмами), сезонний характер виробництва, високий рівень ризику. Тривалий процес розробки стосується більшою мірою специфічного для сільського господарства виду інновацій – селекційних. Поліпшувальний характер агроінновацій пов'язаний з їх орієнтацією на підвищення врожайності, продуктивності об'єкту, а не на винайдення принципового нового. Оскільки дослідження потребують ґрунтовних знань, часу та відповідної бази, то проводяться переважно у науково-дослідних установах, що висуває на перший план питання організації оперативного трансферу інновацій сільгоспвиробникам. Розробка значної

частки агроінновацій має регіональний характер, оскільки характеристики об'єкту повинні відповідати особливостям природних та кліматичних умов.

Початкові етапи інноваційного процесу в сільському господарстві, а саме, фундаментальні та прикладні дослідження здійснюються в Україні переважно системою науково-дослідних установ Української академії аграрних наук, вищими навчальними закладами аграрного профілю. Щодо результатів роботи, то за даними Аналітичної довідки до звіту про використання коштів Державного бюджету України Українською академією аграрних наук за 2008 рік у даному році через Центри наукового забезпечення АПВ АР Крим і областей було впроваджено 957 закінчених наукових розробок у 1170 агроформуваннях, у т.ч. в 240 базових. Проведено випробування 696 закінчених наукових розробок, із них за галузями: землеробство – 70 розробок, рослинництво – 428, зоотехнія – 138, ветеринарна медицина – 13, харчова та переробна промисловість – 13, механізація – 18, аграрна економіка – 16 розробок [3].

Проміжним результатом інноваційного процесу є отримання охоронного документу у державному Департаменті інтелектуальної власності України, що свідчить про готовність наукової розробки до впровадження, тобто перетворення на інновацію. Динаміку видачі патентів на винаходи у галузі сільського господарства наведено на рис. 2:

Рис. 2. Динаміка видачі патентів на винаходи у галузі сільського господарства

Джерело: за даними звітів державного Департаменту інтелектуальної власності України на сайті www.ukrpatent.org

Щодо результатів селекційної роботи, то лише установами УААН за минулі роки було отримано 384 охоронних документів на нові сорти рослин (188 патентів на сорти рослин та 196 свідоцтв на їх поширення), а у 2008 році передано на сортовипробування до Державної служби з охорони прав на сорти рослин 419 нових рослин, із цієї кількості майнове право інтелектуальної власності на 199 сортів рослин засвідчено патентом і 220 – свідоцтвом про державну реєстрацію на поширення сорту рослин [3]. Щороку УААН опубліковує перелік інноваційних бізнес-пропозицій, що рекомендуються для використання в агропромисловому виробництві.

Слід зазначити, що незважаючи на позитивну динаміку, можемо визначити цілу низку негативних тенденцій на початкових етапах інноваційного процесу в сільському господарстві.

По-перше, в сільському господарстві України співіснують елементи другого, третього, четвертого та, значною мірою, п'ятого укладу, тоді як у аграрній сфері розвинених країн уже знаходять своє застосування елементи шостого укладу – агробіотехнології (селекція високоврожайних сортів рослин та особливо продуктивних тварин на основі методів генної інженерії, біотехнологічні методи боротьби зі шкідниками, нанотехнології). В Україні подібні розробки практично відсутні, оскільки немає належного фінансування. Певні роботи в даному напрямі все ж таки ведуться такими науковими установами як Інститут сільськогосподарської мікробіології УААН, Інститут агроєкології УААН, Південний біотехнічний центр у рослинництві УААН, Інститут захисту рослин УААН, Інститут фізіології рослин і генетики НАН України, Інститут клітинної біології та генної інженерії НАН України, Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України. Як зазначають автори статті „Дослідження з генетичної інженерії в установах НАН України”, за умов подальшого морального старіння матеріально-технічної бази наукових установ фундаментальні дослідження з генної інженерії можуть втратити свою значущість [2].

Негативною тенденцією є також зменшення кількості дослідників в галузі сільськогосподарських наук, яку ілюструє графік наведений на рис. 3. Це

зумовлено об'єктивною причиною, а саме, низьким рівнем оплати праці наукових кадрів високого кваліфікаційного рівня. Зростає і вік наукових співробітників на тлі зниження їх чисельності частка осіб старше 55 років залишається сталою.

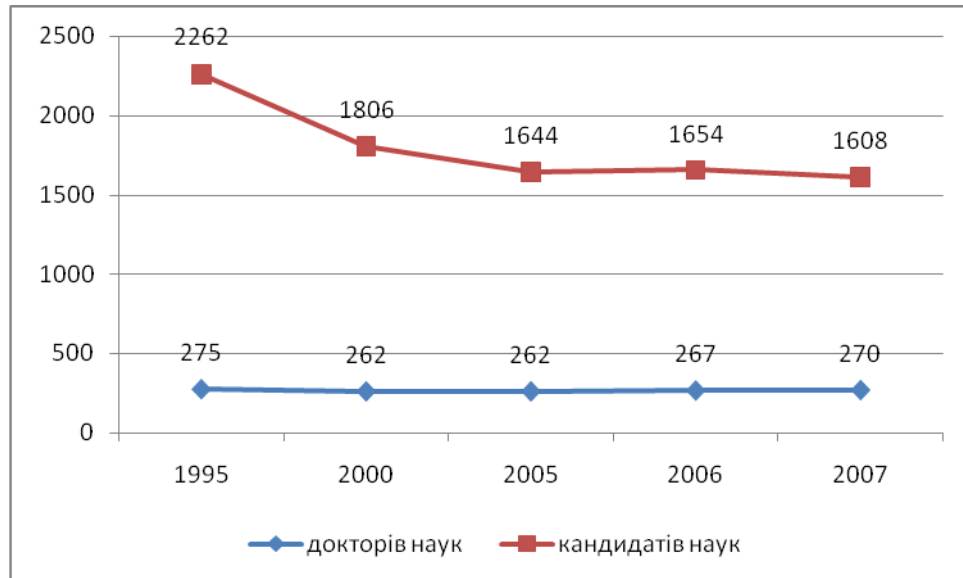

Рис. 3. Чисельність фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи в галузі сільськогосподарських наук

Джерело: за даними статистичного збірника „Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 2007 рік”

Важливою складовою є ефективна передача наукової розробки у виробничий сектор. З цією метою в структурі УААН створено Інститут інноваційного провайдингу. Трансфер інновацій відбувається шляхом створення спільних підприємств (державні підприємства і дослідні господарства з підприємницькими структурами), укладання ліцензійних угод з виробниками та венчурними компаніями,

Наступний етап інноваційного процесу передбачає впровадження новинки, її виробництво (застосування), вихід на ринок, отримання економічного та інших видів ефектів. Але оцінити ефективність впровадження інноваційних розробок у сільськогосподарських підприємствах неможливо, оскільки інформація про інноваційну активність таких підприємств не акумулюється у формах звітності. Тому складно охарактеризувати заключний етап інноваційного процесу в сільському господарстві, що в свою чергу гальмує

розвиток теорії та методології управління інноваційними процесами сільськогосподарських підприємств.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок.

Проаналізувавши основні аспекти інноваційного процесу в галузі сільського господарства можемо підсумувати, що:

1. Україна має значний науковий потенціал, який може стати базою розвитку сільського господарства країни на інноваційній основі. Але сучасний стан фінансування науки, забезпечення науковців не сприяє його ефективній реалізації. Тому першочерговим завданням має стати перегляд розподілу бюджетних коштів та забезпечення науковців матеріально-технічною базою, що відповідає світовим стандартам, забезпечити гідний рівень оплати праці працівників науки. Це питання міжнародного престижу України та конкурентоздатності вітчизняної сільськогосподарської продукції.

2. Необхідно сприяти розвитку інноваційної інфраструктури в галузі сільського господарства. На даному етапі розвитку це має бути дієва система стимулювання їх діяльності, шляхом пільгового оподаткування, кредитування тощо.

3. Нагальною проблемою є створення інформаційної бази про стан розвитку інноваційних процесів у сільськогосподарських підприємствах.

Подальші дослідження спрямовані на вивчення управління інноваційними процесами в сільськогосподарських підприємствах, а саме, на прикладі, приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області.

Список використаних джерел

1. Адамень Ф. Нанотехнології в аграрній сфері//Вісник НАН України. – 2007. - №9. – С. 15-17
2. Гродзинський Д., Дембовецький О., Левчук О., Рудий Р. Дослідження з генетичної інженерії в установах НАН України//Вісник НАН України. – 2006. - №8. – С. 3-12
3. Звіт Української академії аграрних наук про використання коштів Державного бюджету України та результати наукової та науково-технічної діяльності за 2008 рік//www.uaan.gov.ua
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник/За ред. Н.С. Власенко. – К.: ДП „Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України”, 2008. – 361 с.
5. Річні звіти державного Департаменту інтелектуальної власності України// www.ukrpatent.org
6. Седова Н.В. Инновации в агропромышленном комплексе Российской федерации: тенденции и перспективы // Качество. Инновации. Образование. – 2006. - №2.- С. 24-28